

קול קורא להגשת הצעות למאמרים לכרך הבא של כתב העת "משפט, חברה ותרבות"

בנושא:

משפט והמפנה החומרי

בעריכת פרופ' ליאורה בילסקי וד"ר ענת רוזנברג

מערכת כתב העת **משפט, חברה ותרבות** מודיעה על כוונתה להוציא לאור כרך המוקדש לנושא "משפט והמפנה החומרי" ומזמינה מחברים. ות להציע הצעות למאמרים שיתפרסמו בכרך.

1. על הכרך

המפנה החומרי (the material turn) במדעי החברה והרוח החל בשנות השבעים והשמונים של המאה העשרים, אולם השפעותיו ניכרות במיוחד מסוף המאה ובמהלך במאה העשרים ואחת במגוון דיסציפלינות, ביניהן סוציולוגיה, אנתרופולוגיה, אמנות, היסטוריה, ספרות, תקשורת, פילוסופיה, ואף בהתפתחות שדות אקדמיים בינתחומיים חדשים, בראשם לימודי מדע, טכנולוגיה וחברה (STS) ומגמות חדשות בלימודי סביבה.

המפנה החומרי שואב השראה ממסורות ותיקות, ביניהן המטריאליזם המרקסיסטי, חשיבותם של הגוף ושל ריגושים (affects) במחשבה הפמיניסטית ובתאוריה הביקורתית, ההיסטוריה של האמנות, הארכיאולוגיה, והעיסוק בדברים (things) בסוציולוגיה ואנתרופולוגיה. יחד עם זאת, הוא מאתגר מסורות ניתוח קודמות במשמעות התאורטית המיוחסת לחפצים, חומרים וכן תשתיות וסביבות חומריות טבעיות ומלאכותיות, כסוכנים (agents) – לא במובן זה שיש להם רצון חופשי או אינטליגנציה, אלא משום שנוכחותם מעצבת את המציאות ולכן ניתן לייחס להם כוח וקיום נפרדים מהרצון האנושי. הדיון בחפצים, חומרים, וסביבות חומריות לא מתמצה בהיותם ביטוי או אמצעי ליחסים חברתיים ובינאישיים, ואף לא בהיותם תוצר של הבניה חברתית או של רעיונות מופשטים. במקום זאת, המפנה החומרי בוחן את השפעתם של דברים על חיי היומיום; האופן בו חומרים וסביבות חומריות יוצרים ומנתבים יחסים אנושיים ולא רק נשלטים על ידם או מייצגים אותם; האופן בו חומרים וסביבות חומריות מכוננים זהויות ותודעות אנושיות; ההשפעה של חומרים וסביבות חומריות על רעיונות; והדרכים בהן הם עיצבו את ההיסטוריה. המפנה החומרי מזמן שאלות בדבר התנאים בהם יש סוכנות, כוח, ויכולת הישרדות לחומרים טבעיים ומלאכותיים ולסביבות חומריות. הוא מאפשר להבין חומרים וסביבות חומריות כדינמיים ומשתנים, להבדיל מאובייקטים בעלי מהות יציבה. הוא מאפשר להמשיג את היבטי התלות והשילוב בין חומרים וסביבות חומריות לבין בני.ות אדם, ומוליד מושג מבוזר של סוכנות השייך לבני.ות אדם יחד עם דברים אחרים.

בנוסף, הדגש התאורטי של המפנה החומרי מציב במרכז הבמה חוויות חברתיות ופרטיות שאינן טקסטואליות או סמליות אלא חושיות ופיזיות, ולכן מאפשר מבט חדש על היבטי חיים שנמצאו בשולי המחקר, ועל קבוצות חברתיות שנתפסו כנחותות בשל יחסיהן הקרובים לחומריות. מבחינה מתודולוגית, המפנה החומרי כרוך בדגש על דינמיות: תהליכים, תנועה משתנה של חומרים, ופרקטיקות של מלאכה, יצירה ומגע כבסיס לידע דינמי והקשרי, במקום דגש על היבטים סטטיים שעניינם תוצרים סופיים, ידע וערכים מופשטים. אם כן, לצד שאיבת השראה ממסורות קלאסיות, הזווית התאורטית של המפנה החומרי מאתגרת את האבחנה בין אובייקט לסובייקט

(ובמסגרת זו את המושג הביקורתי של הפטיש (fetish)), בין אנושי ללא אנושי, בין בני אדם לדברים אחרים מעולם הדומם והטבע.

על אף השפעתו העצומה של המפנה החומרי על מדעי החברה והרוח, נוכחותו באקדמיה המשפטית נותרה חלקית, ובכתיבה העברית הוא נעדר כמעט לחלוטין, זאת למרות שהמשפט בהכרח עוסק בחומרים ובסביבות חומריות בכל עת, ויכול אף להיבחן בעצמו כסביבה חומרית. קול קורא זה מבקש לייצר דיון ומחקר חדשים בתחום. ההשתתפות בכרך הנוכחי תלווה בסדנה שתתקיים בתאריכים 17-18 בפברואר, 2022. הסדנה תארח חוקרים. ות מדיסציפלינות שונות העוסקים. ות במפנה החומרי לדיון בבסיסים התאורטיים והרעיוניים שלו, ובגישות המחקריות שהתפתחו במסגרתו. מטרת הסדנה היא להעמיק את ההכרות התאורטית עם "המפנה החומרי" ולחשוב יחד על האפשרויות, הקשיים והאתגרים אשר חשיבה כזו מזמנת לחקר המשפט, בין היתר לאור ביקורות שהצטברו בדיסציפלינות אחרות ובמחקר המשפטי מחוץ לישראל. מטרת הכרך היא להציג מגוון גישות תמטיות, מתודולוגיות ותאורטיות ביחס למפנה החומרי במשפט, ולפתח חשיבה ומחקר בינתחומיים בישראל.

ניתן לחשוב על "גישות חומריות" במגוון הקשרים משפטיים. כך למשל, תפקידה של חומריות בלימודי משפט וסביבה בולט במיוחד. בפרט, המחלוקת על ה"אנתרופוקן" כתקופה גאולוגית המוגדרת על ידי השפעת האדם על כדור הארץ מזמינה מחשבה על האופן בו מצב חומרי זה נוצר בין היתר על ידי תנאים משפטיים היסטוריים מחד, ומניע שינוי משפטי מאידך, למשל המעבר ממשפט לאומי לחשיבה גלובלית, והתפתחות פרויקטים משפטיים להתמודדות עם התנאים החומריים המשתנים של כדור הארץ. החיבור בין משפט ולימודי מדע, טכנולוגיה וחברה שופך אור על תפקיד המשפט בעיצוב תוצרי מדע וטכנולוגיה וסביבות טכנולוגיות; תפקידם של שחקנים. ות משפטיים. ות, מוסדות משפטיים, ופרשנות משפטית באופן שבו טכנולוגיה ומדע משפיעים ומעצבים את המציאות; תפקידם של טכנולוגיה ומדע בפיתוח תכנים משפטיים, בין היתר באופן שמאתגר את משמעותן של אזרחות, מדינה, פוליטיקה, זכויות אדם בעידן הנוכחי; וניתוח המשפט עצמו, ברמות הפשטה שונות, למשל מוסד, סטנדרט, פרוצדורה, או מסמך משפטי, כסביבה טכנולוגית. בתאוריה הפמיניסטית התרחש משבר בעקבות החשיבה הפוסטמודרנית ותאוריות ההבניה החברתית שהביאו להתפוררות הקטגוריה המטריאלית/משפטית 'אישה'. במקביל, התפתחויות מדעיות וטכנולוגיות של ילודה ותורשה הובילו לעיון מחודש בגוף ומיניות. המפנה החומרי מציע כלים לחשיבה חדשה על חשיבות הגוף, ולפירוק והרכבה מחודשת של קטגוריות מגדר, ומין במשפט ללא הניגוד בין הבניה חברתית לבין גוף וחומריות. התחום של ארכיאולוגיה פורנזית ומפנה הדנ"א הביא לשינוי משמעותי בתחומים כמו לימודי ג'נוסייד ושואה, פוסט קולוניאליזם ומשפט, מאחר שהוא מאפשר שימוש בכלים שפותחו לחקר העבר הרחוק לשם בחינת פשעים המוניים כמו ג'נוסייד ומפתח מחשבה חדשה בתאוריה משפטית, למשל ביחס למשמעות הסובייקט המשפטי בעידן הזהויה הפורנזי. המפנה החומרי בחקר השואה והמשפט קשור במות אחרוני העדים ובמעבר לתביעות השבה ושילומים. בהקשר הפוסט-קולוניאלי, אלו מקבלים גם ביטוי בדרישות לדה-קולוניזציה של מוזיאונים באירופה, להסרת מונומנטים קולוניאליים, ולצורות הנצחה חדשות, אשר מצביעות על ההקשר החומרי של קולוניאליזם. במקביל, המפנה

החומרי מאפשר כתיבת היסטוריה משולבת של יחסי ישראל-פלסטין סביב סוגיות רכוש ויחסי אנשים-חפצים, שנעלמו מן המכס המשפטי עד כה.

אנו מזמינות חוקרים.ות מכלל הדיסציפלינות (לרבות תוך שיתוף אפשרי עם יוצרים.ות, אמנים.ות ובעלי.ות מלאכה), להציע הצעות למאמרים (לרבות תוך שילוב אפשרי עם פורמטים שאינם טקסטואליים כגון צילום, פיסול, ציור, איור, או מלאכה) בנושא המשפט והמפנה החומרי. ההצעות יכולות לעסוק בשאלות מגוונות, למשל, חומר או סביבה חומרית במשפט, שאלות תאורטיות של משפט והמפנה החומרי, ומקרי מבחן המנתחים, לדוגמא, את השאלות הבאות: כיצד מקבלים דברים משמעות משפטית, וכיצד הם משפיעים על המשפט? האם ניתן להבינם כסובייקטים של המשפט, וכיצד? האם ניתן לנתח היברידיים כגון אדם-חפץ, סובייקט-אובייקט, חיים-מוות, לשם שינוי של קטגוריזציה ופרקטיקות משפטיות בתחומים כמו ראיות, קניין, נזיקין, חוזים, משפט מנהלי ועוד? כיצד ניתן לנתח את מערכות היחסים בין דברים וסביבות חומריות לבין בני.ות אדם במשפט, מעבר למושגי הקניין? האם וכיצד חומרים יוצרים סביבה נורמטיבית? כיצד ניתן להמשיג מוסדות משפטיים, טקסים, אירועים משפטיים או היבטי משפט אחרים כסביבה או פעולה חומרית? כיצד מעצב המשפט את הקשר בין חומרים לרעיונות? האם חקר המשפט מציע זוויות ייחודיות או ביקורות ייחודיות ביחס לתאוריות של המפנה החומרי, בפרט לאור דגשים על רעיונות מופשטים המקבלים ביטוי בדוקטרינה ובתאוריה המשפטית, למשל בקניין רוחני או בהגנה משפטית על ציפיות? מהם יתרונות הזווית החומרית לחקר המשפט ומהם גבולותיה? בנוסף, אנו מזמינות מסות קצרות (עד 2,000 מילים) המספרות את סיפורם של חפצים במשפט הישראלי, או את סיפורו של המשפט הישראלי באמצעות חפצים.

2. על כתב העת "משפט, חברה ותרבות"

כתב העת **משפט, חברה ותרבות** מהווה במה ייחודית למחקרים אקדמיים בין-תחומיים, העוסקים בבחינת הקשר שבין המשפט לבין תחומי דעת אחרים, וביניהם מדע המדינה, סוציולוגיה, תקשורת, היסטוריה, פילוסופיה, כלכלה, ספרות, אמנות, דת, מדע וטכנולוגיה. כתב העת מבקש להציג בפני קוראיו מגמות מחקר עכשוויות, והוא מהווה במה לבחינתן של מגמות אלה. עד שנת 2018 יצא כתב העת במתכונת של סדרת ספרים. החל משנת 2018 הוא יוצא ככתב עת. כרכי כתב העת יוצאים לאור אחת לשנה, וכל אחד מהם מוקדש לנושא מוגדר. כתב העת נערך ויוצא לאור בפקולטה למשפטים של אוניברסיטת תל אביב. העורך הראשי של כתב העת הוא פרופ' אסף לחובסקי מהפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב. לכל אחד מכרכי כתב העת מתמנים עורכים שמומחיתם היא בתחום שהכרך עוסק בו, ולידם פועלת מערכת המורכבת מתלמידים מצטיינים של הפקולטה למשפטים. כל המאמרים עוברים שיפוט אקדמי.

עד כה התפרסמו במסגרת **משפט, חברה ותרבות** הכרכים הבאים: "טכנולוגיות של צדק: משפט, מדע וחברה" (עורך: שי לביא); "משפטים על אהבה" (עורכות: ארנה בן-נפתלי וחנה נוה); "שקט מדברים: התרבות המשפטית של חופש הביטוי בישראל" (עורך: מיכאל בירנהק); "העצמה במשפט" (עורכים מימי אייזנשטדט וגיא מונדלק); "קהילות מגודרות" (עורך: אמנון להבי); "האם המשפט חשוב?" (עורכות: דפנה הקר ונטע זיו); "רשת משפטית: משפט וטכנולוגיות מידע" (עורכים: ניבה אלקין-קורן ומיכאל בירנהק); "זהות יהודית" (עורכים אשר

מעוז ואביעד הכהן); "פרוצדורות" (עורכים: טלי פישר ויששכר רוזן-צבי) "מסדירים רגולציה: משפט ומדיניות" (עורכים: ישי בלנק, דוד לוי-פאור ורועי קרייטנר); "משפט, מיעוט וסכסוך לאומי" (עורכים: ראיף זריק ואילן סבן); "לחם חוק: עיונים במשפט ואוכל" (עורכים: אייל גרוס ויופי תירוש); "משפט צדק? ההליך הפילי בישראל – כשלים ואתגרים" (עורך: אלון הראל); "המשפט והחרדים בישראל" (עורכים: יורם מרגליות וחיים זיכרמן); "מן הפרט אל כלל: פרטיות וחברת המעקב (עורך: מיכאל בירנהק); "משפט ורגשות" (עורכים: אורית רוזין ויורם שחר), ו"משפט ומשטרה" (עורכות: נעמי לבנקרון ותמר קריכלי כץ).

3. הנחיות למחברים:

חוקרים. ות המבקשים. ות לתרום לכרך מתבקשים להגיש עד ליום 15.1.2022 תקציר של עד 500 מילים למזכירת המערכת, גב' נירית פוטרמן, בדוא"ל lawsocul@tauex.tau.ac.il עם העתק לעורכות הכרך, פרופ' ליאורה בילסקי bilskyl@tauex.tau.ac.il, וד"ר ענת רוזנברג arosenberg@idc.ac.il. המאמר המתוכנן אמור להיות מקורי ומחדש, ולהתאים לנושא הכרך כמתואר לעיל. מבין ההצעות שיוגשו, יוזמנו חלק מהמציעים. ות לכתוב מאמר מלא. מגישי. ות הצעות שייבחרו יתבקשו להגיש את המאמר המלא לצורך שיפוט אקדמי עד ליום 1.11.2022 בפורמט Word בלבד, ובדוא"ל בלבד, אל כתובות הדוא"ל הנ"ל. אורכו של המאמר לא יעלה על 10,000 מילים (כולל הערות שוליים). המאמר יכתב בפורמט משפטי, כלומר, ההפניות והאזכורים במאמר יופיעו כהערות שוליים בתחתית כל עמוד ויהיו תואמים לכללי האזכור האחיד בכתיבה משפטית (כללים אלו מופיעים בכתובת הבאה <https://www.tau.ac.il/law/IZKUR3/izkur2021html-2.htm>). מחברים. ות שאינם מכירים פורמט זה, יוכלו לקבל העתקי מאמרים לדוגמה והדרכה מצוות המערכת. הכרך מתוכנן לצאת לאור לקראת סוף שנת 2023 או תחילת שנת 2024. בכל שאלה ובקשה ניתן לפנות לעורכות.